

mestall

(mestall: 1. mescla de diferents espècies de cereals; 2. conjunt homogeni de coses diverses.)

Butlletí de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines

ARQUITECTURA RURAL I HISTÒRIA

Els passats dies 24 i 25 de novembre es va realitzar al Col·legi d'Arquitectes de Girona la Jornada sobre "Arquitectura rural i història" organitzada pel mateix col·legi, el Centre de Recerca d'Història Rural de l'ILCC de la Universitat de Girona i l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines. L'objectiu principal d'aquesta trobada era possibilitar un replantejament del tema de l'arquitectura rural, i més específicament de l'arquitectura de la masia, a la llum de les noves investigacions en curs i de les aportacions de la història rural, oferint també la possibilitat de comparar l'arquitectura dels masos amb la de les cases de possessió mallorquines.

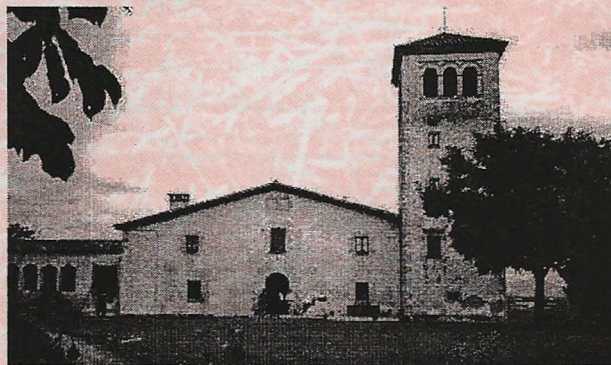
Jaume Andreu, de la Universitat de les Illes Balears, va parlar de "l'evolució de l'espai arquitectònic en la possessió mallorquina (segles XV-XIX)" tot posant èmfasi en el fet que els aspectes socioeconòmics relacionats amb aquesta unitat d'explotació bàsica a l'illa de Mallorca, consolidada des de finals del segle XV i principis del segle XVI, són fonamentals per entendre la forma arquitectònica de les cases. Remarcà en especial el caràcter multi-

funcional de la casa de possessió: la seva funció residencial (habitatge dels pagesos arrendataris i dels treballadors temporals i, alhora, residència "senyorial" dels propietaris, que podien tenir-hi fins i tot una capella) i les seves funcions agrícoles (lloc per guardar el bestiar, magatzem i lloc de transformació dels productes agraris, com l'oli o el vi). Quant als aspectes arquitectònics, plantejà que les cases de possessió poden tenir alguns elements comuns tant amb les cases tradicionals com amb les cases senyorials urbanes de l'illa, contra la idea d'alguns estudiosos de l'arquitectura mallorquina que han parlat d'una clara dicotomia entre l'arquitectura urbana ("cultura" o "d'estil") i l'arquitectura rural (tradicional). Jaume Andreu

es lamentà del fet que l'interès que des de finals dels anys 1980 s'ha despertat a Mallorca sobre les cases de possessió s'hagi traduït més en la publicació de nombrosos treballs de divulgació que no pas en investigacions serioses sobre el tema.

Per la seva banda, Salvador Tarragó, de la universitat Politècnica de Catalunya, va fer una "classificació de les tipologies residencials", tema que constituï la seva tesi doctoral llegida l'any 1988, amb la idea de crear un sistema de classificació universal de les construccions basat en elements constructius, al marge de l'ordre cronològic. Per a això parteix de la coberta com element essencial en la definició de l'habitatge i hi

introdueix altres variables com poden ser la posició en el terreny, la forma de producció, la grandària, la transportabilitat o la morfologia de les construccions. Tarragó plantejà que tota l'"arquitectura major" (palaus, esglésies, etc.) arrenca de l'arquitectura popular, començant per les estructures més elementals de cabanes semicòniques de pastor fetes amb elements vegetals. Quant

La Torre Ponsa

a la masia, defensà que l'adaptabilitat que permet aquest tipus arquitectònic (amb la seva estructura en tres tramades, que permeten diferents distribucions) és el que explica la seva pervivència al llarg dels segles. Tarragó també defensà la idea d'entendre l'arquitectura com el reflex d'una determinada estructura social, que pot ser "llegida" a través d'ella, i reivindicà que els coneixements sobre la manera com utilitzar i ocupar l'espai, les lleis elementals de conformació de l'arquitectura, haurien de formar part de l'ensenyament primari infantil.

L'arquitecte Jeroni Moner, que juntament amb Arcadi Pla i Josep Riera, va començar fa uns vint anys a interessar-se per

l'estudi tipològic del mas, va tractar de l' "arquitectura i societat rurals: el mas de l'època medieval i moderna". Va parlar de l'evolució del mas des del mas-torre i el mas de dos cossos de l'època medieval. No és fins al segle XVI, però, que es consolida la tipologia del mas (de planta baixa i pis, i amb tres cossos), que trobem a partir d'aleshores en els masos de la Catalunya Vella, independentment de la seva situació geogràfica, especialització agrícola o poder adquisitiu del propietari. La seva ponència es centrà en l'estudi d'un espai concret del mas, la sala, la qual constituí,

tal com va demostrar, l'eix vertebrador de l'evolució tipològica del mas. L'evidència que aquesta consolidació tipològica va estar determinada per la voluntat de crear una gran sala al centre del pis (de proporcions desmesurades pel seu escàs ús), fent coincidir el carener amb l'eix longitudinal de la mateixa, i volent crear així un fals frontó i una simetria en la façana, malgrat la poca racionalitat i els complicats artificis constructius a què tot plegat obligava sovint, demostra que la consolidació del mas de tres cossos va obeir més a nous criteris morfològics (determinats sobretot per elements simbòlics i representatius), que no pas a criteris, o a una racionalitat, de tipus funcional o arquitectònic. Aquest canvi, per altra banda, hagué de coincidir amb transformacions de tipus socioeconòmic que són els historiadors, va dir, qui els han d'explicar.

Finalment Joaquim M. Puigvert, de la Universitat de Girona, va parlar sobre "memòria social i arquitectura rural a la Catalunya contemporània" dels anys 20 i 30 centrant-se, sobretot, en la figura de l'arquitecte olotí Josep Danés, com a exemple paradigmàtic dels estudiosos, sobretot arquitectes, que en aquella època van interessar-se per l'anomenada arquitectura popular. Josep Danés, que constitueix encara avui dia un referent obligat per als estudis sobre la masia, tal com es va palesar al llarg de tota la jornada, reunia els tres aspectes d'estudis de la masia, divulgador d'aquests treballs

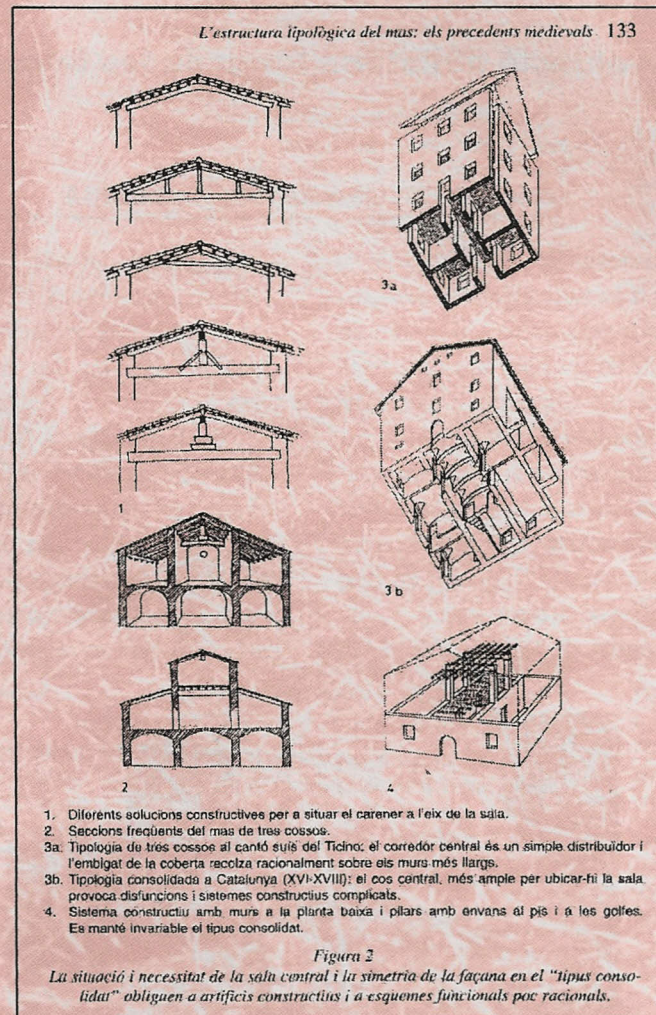
professional que, en alguns dels seus encàrrecs, s'inspirava en l'arquitectura que havia estudiat. Per altra banda, l'interès de Danés per la masia no es pot desvincular de les seves connexions amb el catalanisme conservador i les institucions de la Mancomunitat, ni d'una òptica pairalista que amarava els seus treballs, transmetent una determinada memòria social. Malgrat reconèixer els mèrits de l'ambiciós projecte de l'Estudi de la Masia (1923-1936) del qual Danés fou un dels principals artífexs, Puigvert manifestà el biaix del projecte -que es centrà

sobretot en les grans masies postremences i "oblidà" les petites cases (molt més nombroses) de masovers, petits propietaris i menestrals- lamentant, en aquest sentit, que als anys vint i trenta s'hagués desaprofitat l'arquitectura de les masies com un registre de la diferenciació social pagesa indicada per Marc Bloch. La Jornada va acabar amb una visita a la Torre Ponsa de Riudellots de la Selva a càrrec de l'arquitecte Arcadi Pla.

Extraiem, per últim, algunes conclusions i suggeriments que es van anar manifestant al llarg de les ponències i en l'interessant debat que hi va haver: en primer lloc, que cal impulsar més investigacions sobre l'arquitectura dels masos; quant a l'objecte d'estudi, si bé segueixen essent de referència els treballs de Danés, cal estudiar no només les grans masies sinó també els masos de menor valor artístic, però no per això de menor valor històric; i quant a la metodologia, és important

abordar el tema des d'un plantejament interdisciplinari, perquè no són només els condicionants geogràfics els que expliquen les formes arquitectòniques i la seva evolució, sinó també l'estructura socioeconòmica, els elements simbòlics i culturals, etc. Lligar les diferents èpoques evolutives del mas amb la història del món rural català, lluny de plantejaments pairalístes, pot ser una de les vies més suggeridores per impulsar futures investigacions.

Mònica Bosch

Jeroni Moner i Codina, "L'estructura tipològica del mas: els precedents medievals" a *Quaderns*, 19. Actes del Col·loqui *El mas medieval a Catalunya*, Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles-UdG, 1998, p. 133.

Josep Fontana i Lázaro

El passat 20 d'octubre, Josep Fontana va inaugurar el curs 2000-2001 dels Seminaris d'Història Rural organitzats pel Centre de Recerca d'Història Rural parlant de "La lògica de la revolta camperola". En acabar, vam poder conversar amb ell durant una estona.

Ens pot explicar què el va portar a dedicar-se a la història?

Havent-me posat a estudiar el que llavors se'n deia Filosofia i Lletres, i havent tingut inicialment una pensada absolutament forassenyada com era fer filologia semítica, em va venir un rampeu de seny i vaig descobrir que allò que jo volia fer, i que realment m'apassionava, era treballar en el terreny de la història. Això també es pot atribuir als anys cinquanta, perquè llavors hi havia una relació molt clara entre estudiar història i tractar, per una banda d'entendre, i per l'altra de canviar, aquella mena de societat. Aquesta és una de les coses en què, per exemple, la meua coincidència amb Vicens Vives era més clara.

Diu que reivindica una història antiestatista, què vol dir amb això?

No, jo no reivindico una història antiestatista. El que he estat explicant en el seminari eren les formulacions de Ranajit Guha. De cap manera penso que es pot cometre l'error de deixar de banda una cosa tan important com és el poder que ens controla i ens espren a tots, com si no fos important. El que en tot cas reivindicaria és una història que no cregui que la sola cosa important per entendre la sort dels humans és la construcció del poder estatal; que no cregui, sobretot, en aquella mena d'història que el que fa és reconstruir tot el passat humà en termes de la genealogia d'aquella forma d'estat en que estem vivint i que estem sofrint. Les disputes actuals entorn del que s'ha d'ensenyar en la història tenen clarament a veure amb l'intent d'imposar una forma d'entendre la història on als nens se'ls ensenyi, específicament, que l'objectiu final de la història de la humanitat és acabar establint el regne

d'Espanya en la seva forma actual, i gairebé diria que amb el PP governant-lo i assegurant el funcionament del mercat.

Fa vuit anys, en el llibre *La història després de la fi de la història*, ens deia que s'havia de renovar la història i, en primer lloc, eliminar de la nostra teoria de la història la idea de la via única, la idea que les coses només poden passar d'una determinada manera. Creu que hem avançat en aquests darrers anys, a Catalunya i a Espanya, en aquesta direcció?

Si em dieu en termes generals...

En termes generals, però també en el nostre país petit

És que en el nostre país petit hem estat tan absorbits per uns problemes que són els que ens toquen més immediatament, i que tenen a veure amb la nostra pura i simple supervivència, que massa preocupar-nos de... Home, jo diria que, per exemple, en part del bon discurs que en aquests moments s'hagi pogut fer com a rèplica crítica a les postures de l'*Academia de la Historia* -acaba de sortir el llibre *La gestión de la memoria: la historia de España al servicio del poder*, dirigit per Juan Sisino Pérez Garzón, un que ho fa bé-, hi ha no solament l'intent d'explicar com s'ha construït aquesta versió de la història d'Espanya que s'explica, sinó també l'atenció a la idea que el que es va produir -aquesta Espanya, per exemple- no era segurament la sola cosa que es podia produir, que podien haver-se produït coses molt diferents, i que és molt probable que els elements per explicar-ho siguin elements de contingència. Al cap i a la fi cal tenir en compte que la visió de la teoria de l'evolució que defensen, en aquests moments, gent com Stephen Jay Gould

Foto: Enric Saguier

Josep Fontana va néixer a Barcelona el 1931. Ha estat professor d'història contemporània i d'història econòmica a la Universitat de Barcelona, a la Universitat de València i a la Universitat Autònoma de Barcelona, i actualment dirigeix l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives de la Universitat Pompeu Fabra. Mestre de molts historiadors del país, les seves investigacions s'han centrat sobretot en els processos de canvi de la primera meitat del segle XIX. En aquesta línia s'inscriuen llibres com *La quiebra de la monarquia absoluta* (1972), *La crisis del Antiguo Régimen* (1979), *Guerra y hacienda: la hacienda del gobierno central en los años de la Guerra de la Independencia, 1808-1814* (amb R. Garrabou, 1986), o la primera visió de conjunt en el context de Catalunya *La crisis de l'Antic Règim i la industrialització* (1988). Per altra banda, ha destacat per la seva reflexió sobre la tasca de l'historiador i els usos socials de la història, defensant el seu paper en la construcció d'una consciència crítica, en llibres com *Historia. Análisis del pasado y proyecto social* (1982), *La història després de la fi de la història* (1992), *Introducció a l'estudi de la història* (1997) o la seva darrera obra, que comenta en aquesta entrevista, *La història dels homes* (2000). També ha publicat *Europa ante el espejo* (1994) i ha dirigit la *Historia Universal Planeta*, publicada en diversos volums als anys 90.

dóna un pes extraordinari a la contingència. La lluita contra les visions lineals amb les quals hem estat convivint és necessària per moltes coses, entre d'altres perquè avui resulta evident, i és denunciàble, que han servit sobretot per consolidar la idea del domini lògic dels europeus, i dels pobles descendents dels europeus, sobre altres pobles com una necessitat del progrés, cosa que, tenint en compte la situació actual, resulta com a mínim bastant discutible.

Què creu que pot aportar la història de les classes subalternes per trencar aquesta idea de la via única de la història?

Jo no defenso la història de les classes subalternes, sinó el retorn dels subalterns a la història, que és una cosa molt diferent. Pot mostrar que hi havia gent que tenia projectes de societat diferents, perfectament lògics i coherents, que van fracassar per determinades raons, però que haurien pogut conduir cap a presents diferents. Hi ha, per exemple, tota una historiografia feta per a condemnar els projectes de la Jamància, perquè devia espantar molt els burgesos benpensants d'aquell temps. El dia que vaig descobrir el fullletó *La Junta Central. Projectos de decreto de la Provincial de Barcelona* (imprès a Barcelona el 1854), que explicava les coses que volien fer aquells revoltats, em va agafar una mena de commoció profunda, perquè vaig descobrir que hi havia una gent -que eren treballadors, gent procedent d'estaments burgesos, professors universitaris, etc.- que tenien un projecte per construir una societat democràtica totalment lògic, que no feia més que antici-

“Jo defenso el retorn dels subalterns a la història”

par el que després s'ha hagut de guanyar a través de moltes lluites. La Jamància va produir un horror immens i després ha estat caricaturitzada, des-trossada. Descobrir que hi havia aquesta gent que tenia raó i que, a més, estava anunciant una cosa que després es va haver de fer igualment... Això em recorda una situació actual que de

vegades em produeix un neguit absolut. En aquests moments es produeixen reunions i discussions sobre la guerra del Vietnam entre vietnamites del nord i nordamericans, amb persones com Robert S. McNamara que diuen "ens vam equivocar", i que pretenen que els altres diguin que ells tampoc no van acabar d'entendre el què passava, com per acabar dient "mira, va ser una equivocació, una mala sort". Però és una "mala sort" que va produir milions de morts i unes conseqüències gravíssimes. No juguem a fer bromes. El que està clar, perquè ho confessa el mateix McNamara, és que quan van prendre les decisions sobre aquella guerra es van equivocar miserablement, que es podien haver estalviat tots aquells morts. Si tot això no serveix per legitimar la idea que no ens hem de creure que passa només allò que necessàriament ha de passar, que tot el que passa és necessari, inevitable i, sobretot, que tot el que passa és el millor que pot passar... No creure's aquestes coses és l'única forma d'assolir una mirada crítica perquè en el present no ens tornin a enredar amb aquesta mena d'arguments.

Ja fa anys defensava una història policèntrica. L'auge, en els darrers anys, dels estudis d'història local i comarcal ha contribuït a fer una història de Catalunya menys centrada en el cas barceloní?

Hauria d'haver-hi contribuït, però no sé si s'ha fet prou. Jo crec que ha donat elements per a fer-ho. La història local s'ha renovat profundament; avui té una qualitat que abans no tenia, i és molt més conscient. Encara no estic segur que s'hagi fet suficientment bé això. Per exemple, quan estem explicant el desenvolupament del catalanisme, ens hem oblidat massa sovint que les principals iniciatives i molts dirigents no eren barcelonins, sinó que procedien d'allò que se'n deia "les comarques". I no sé si en la història del segle XIX hem valorat suficientment, tampoc, el paper de motor, i no solament de vagó

que segueix, de nuclis com ara Reus. Per posar un altre exemple, és evident que, en el terreny del desenvolupament econòmic, no és possible d'entendre el desenvolupament que es produeix del segle XVII al XVIII si no s'entén com una acció d'una xarxa que interactua, i en la qual el paper de Barcelona és un paper complex, però no el d'un motor

“El que hem de fer és reciclar-nos per escriure coses que interessin a la gent de manera entenedora”

que arrossega els altres, sinó el d'una peça en un motor que es mou en un àmbit d'interrelacions. Em sembla que encara queda feina a fer, però la fortuna que podem tenir és que ara hi ha bona història local a partir de la qual segurament podrem començar a veure aquestes coses. Encara necessitem entendre una mica més la capacitat de motor i d'iniciativa que tenen molts nuclis d'aquests, per exemple Reus en el liberalisme del XIX és un nucli importantíssim. No es pot fer una història de Catalunya sense tenir en compte el paper de poblacions com Sabadell, Manresa, etc. Ara estem una mica millor situats per a fer-ho.

Quina perspectiva veu a aquesta mena d'estudis i a la història rural?

Són dues coses molt diferents

Però molt sovint la història comarcal és història rural...

No sé perquè. Hi va haver una època en que es van fer tota una sèrie d'estudis aquí a Girona que analitzaven la ciutat de Girona, i jo no ho entenia, perquè a mi em sembla que és impossible estudiar la ciutat de Girona separada del seu context rural. És una ciutat on vivien els propietaris i allò que explicava com vivien els propietaris a ciutat estava en l'entorn rural. Si una història rural significa recuperar per a una història que només parlava de les ciutats on vivien els propietaris aquesta altra part del joc, això em sembla absolutament necessari. Per posar un exemple, la forma com em sembla entendre ara el desenvolupament econòmic de la segona meitat del segle

XVII té molt a veure amb uns entrellaçaments molt complicats en què, per exemple, els comerciants de Barcelona venen teixits a crèdit a camperols del camp de Tarragona, als quals al seu torn els compren els vins que es transformaran en aiguardent i ajuden a que s'exportin, de manera que amb les exportacions poden pagar després importacions de teixits que van a Barcelona. Camp i ciutat estan estretament entrellaçats. Una de les funcions de la història rural, a part de recuperar la imatge real del camp, és reconstruir aquesta peça d'un joc dinàmic.

Sempre ha donat molta importància a la divulgació de l'ensenyament de la història. Com a professor universitari, quins problemes li sembla que planteja l'ensenyament de la història?

Els problemes que tinc amb els estudiants de segon cicle deriven de la forma com s'han organitzat els cursos, molt intensius i massa compactes, cosa que dóna escassíssim temps per llegir. Tot això està lligat a una concepció de l'ensenyament universitari que fa predominar el discurs, i la recepció del discurs, que multiplica les assignatures que donen massa poc temps per al treball, que permet escriure poc als estudiants i no els permet llegir. Aquests són uns problemes molt seriosos amb els quals un lluita per saber com pot aconseguir efectivament d'interessar la gent. Però crec que en bona mesura depenen dels vicis que ha agafat l'organització de l'ensenyament universitari.

Digui'ns un parell de raons per continuar ensenyant història als nens

N'hi ha més d'una. N'hi ha de pràctiques. El discurs de la història ells el rebran per tot arreu, perquè és un discurs que està present en el que diuen els polítics, en els segells de correus, en les commemoracions i en les festes que es fan, en les pel·lícules que veuen, en tot hi ha discurs històric. De manera que donar-los una base de crítica racional és prou important, entre

d'altres coses perquè quan un pensa quina és la importància de la història veu que és important, per exemple, en la mesura que té una enorme influència en decidir el que la gent vota. Però d'una manera més general, recordo que una vegada explicava a nois d'un institut de Sabadell que pel que ha de servir la història no és per inculcar un coneixement del que va passar, sinó sobretot per ensenyar-los a "pensar històricament", a fer-los malfiats, a que entenguin que de la mateixa manera que el professor de ciències els explica que l'entorn físic en que viuen és un entorn canviant, que no sempre ha estat igual i que és susceptible de transformació, perquè l'acció de l'home hi té molt a veure, de la mateixa manera haurien d'entendre que el paisatge social en que viuen, i el joc de relacions en que estan, és un producte de les accions humanes i és igualment susceptible de canvi. Perquè no hi ha res que sigui fatal, natural (aquesta paraula nefasta), que estigui per damunt de discussió. Que només hi ha un parell de coses que estan per damunt de tota discussió, que són els drets fonamentals (el respecte pel dret de cada un a la seva vida, llibertat i dignitat) i que fora d'això no hi ha res indiscutible, que tot és contingent. Que aprenguin a mirar i a veure aquest paisatge amb ulls crítics és molt important. Un noi es va aixecar i va dir "però si jo ara començo a dubtar de tot, i a pensar que ho he d'analitzar tot, em rodarà el cap" i jo li vaig contestar "però què t'estimes més? pensar-ho pel teu compte o que un altre ho pensi per tu?".

Als historiadors ens llegeixen poc, què hem de fer?

Escriure pels que han de llegir. La bibliografia universitària no interessa ningú. Els professors esperen que els la

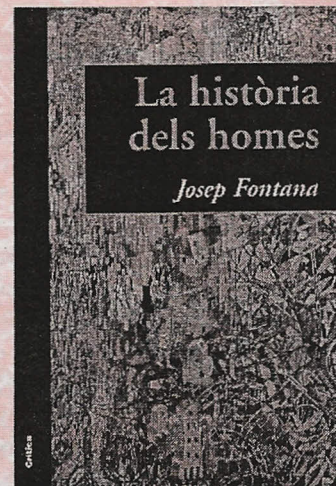
regalin i els estudiants es limiten a mirar-la a la biblioteca universitària i a fer-ne fotocòpies, de manera que no es ven. El que hem de fer és reciclar-nos per escriure coses que interessin a la gent de manera entenedora. Hem d'aprendre a comunicar-nos amb la gent. Malauradament la universitat ens aparta d'això, ens situa dintre d'uns cercles tancats, ens ensenya uns llenguatges poc entenedors. És possible de fer-ho millor i hi ha una sèrie de llibres que ho demostren.

Per acabar, quins són els seus projectes en aquests moments?

Aquests dies surt un llibre, *La història dels homes*, que ha estat un dels projectes en que he estat treballant més. Algun dia m'agradarà fer una cosa de síntesi d'història del segle XX, però això va per més llarg. Entremig el que és el meu treball està centrat en el segle XIX, perquè jo suposo que ja he descobert que, en el fons, el que a mi m'interessa és comprendre com de 1814 a 1848 es produeix la fallida d'una esperança: l'esperança dels que es pensaven que es podia continuar el camí que havia iniciat la revolució francesa per canviar el món, i com aquestes il·lusions són aturades i esclafades el 1848. Aquest seria el gran argument, i d'alguna manera m'agradaria fer un

llibre que respongués a plantejaments plurals, que reunís visions diferents a la vegada. Segurament serà un llibre fet a trossos, això seria el meu exercici d'historiador. Treballo contínuament, llegeixo contínuament per aprendre i tinc ganes de fer coses.

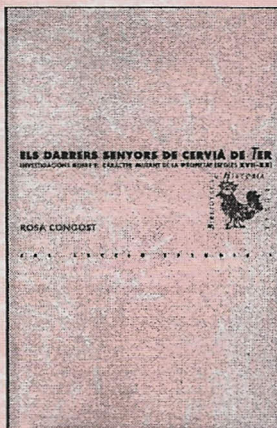
Text: Genís Bamosell i Mònica Bosch

Notes de lectura a l'entorn de la Biblioteca d'Història Rural

Joan M. Puigvert i Solà

Rosa CONGOST: Els darrers senyors de Cervià de Ter. Investigacions sobre el caràcter mutant de la propietat (segle XVII-XX), Girona: CCG Edicions, 2.000 (Biblioteca d'Història Rural, Col·lecció Estudis, 1), 302 pàgines.

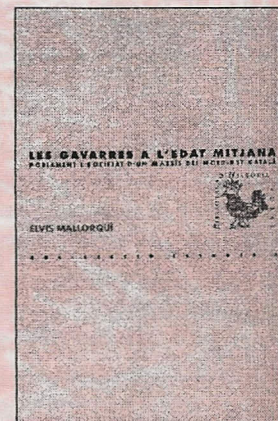
Amb aquest llibre l'autora canvia de mètode de treball respecte a d'altres investigacions seves anteriors. En efecte, si a través de *Els propietaris i els altres* (1990) s'analitzaven les relacions de propietat en l'àmbit d'una regió (la de Girona), ara ens ofereix un estudi de cas que fa referència a Cervià de Ter; un exercici que a voltes recorda els enfocaments de la *microhistòria* italiana. En la primera part del llibre es poden observar els canvis experimentats durant un període prou dilatat (que va del 1646 al 1833) en les pràctiques d'apropiació de la terra i els seus productes; la segona part fa referència al procés de la desamortització de terres i dels censos del Priorat de Santa Maria de Cervià. A través d'aquesta segona part l'autora s'afegeix als pocs historiadors (com ara Ramon Villares, per Galícia) que han estudiat les conseqüències de les desamortitzacions eclesiàstiques del

segle XIX en aquells territoris en els quals l'àmplia difusió dels contractes d'emfiteusi (i el desdoblament de dominis i imperfecció de la propietat que donà lloc) al llarg de les èpoques medieval i moderna havien provocat que, en rigor, els decrets de Mendizábal més que implicar la pública subhasta de terres eclesiàstiques suposà, després d'efectuada la seva nacionalització, la venda per part de l'Estat de censos o de l'anomenat *domini directe*. En aquest cas l'autora ens informa, doncs, tant de com es va viure aquest procés a Cervià així com quina família (els Rosés) fou la compradora dels censos i terres del vell priorat. En definitiva, un bon exemple de com la Revolució Liberal a la regió de Girona no implicà, necessàriament, el triomf de la propietat plena i perfecta que constitueix, tal vegada, una de les principals tesis de fons del llibre.

Que el lector no s'enganyi. Aquest no és només un llibre d'història medieval sinó que és una excel·lent monografia (profusament il·lustrada amb fotografies i una elaborada cartografia) sobre l'evolució històrica d'un territori que té una unitat i coherència geogràfica (Les Gavarres). El llibre es pot incloure en el camp de la geografia històrica; un camp, val a dir, ben poc desenvolupat a Catalunya i a Espanya. L'estudi és el fruit de combinar les tècniques de treball de l'historiador medievalista amb un intens treball de camp sobre el terreny. El resultat es plasma en sis capítols: el primer dedicat al medi natural; el segon als primers pobladors; el tercer a l'alta edat mitjana; el quart, a les conseqüències de la feudalització i roturació de l'espai; el cinquè a la primera meitat del segle XIV; i

el sisè fa referència a la llarga durada de l'estancament demogràfic que va del segle XIV al XVIII, però també a l'exploració econòmica que durant els segles moderns i inicis de l'època contemporània es realitzà sobre els principals recursos del massís de Les Gavarres (els boscos, les aigües, les terres i les roques) que donaren lloc a l'existència de mines, pedreres, terreres, molins hidràulics i de vent, pous de glaç, forns de calç, forns de rajols, de vidre, forns de pega i una notable indústria surera amb múltiples obradors al peu del massís. En definitiva, un llibre que obligarà a revisar més d'un lloc comú a tots els qui tendeixen a reduir les activitats econòmiques del món rural a les relacionades *stricto sensu* amb l'agricultura.

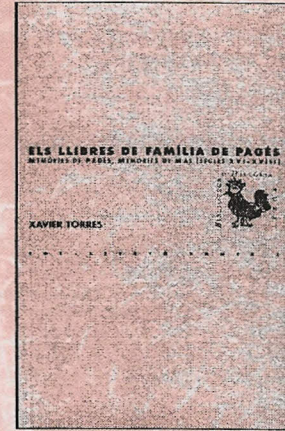
Elvis MALLORQUÍ: Les Gavarres a l'edat mitjana. Poblament i societat d'un massís del nord-est català, Girona, CCG Edicions, 2.000 (Biblioteca d'Història Rural, Col·lecció Estudis, 2), 268 pàgines.

Amb aquest llibre de Xavier Torres s'inaugura la Col·lecció Fonts de la Biblioteca d'Història Rural. Es tracta d'un llibre oportú com a mínim per dues raons: en primer lloc, perquè tracta d'una font i un gènere (els diaris i memòries) que en els darrers anys ha començat a ser revaloritzada en la historiografia (els treballs de James Amelang i d'Antoni Simon en són uns bons exemples); i, en segon lloc, perquè l'autor ens ofereix un tast de les múltiples possibilitats de la font a mesura que ens descriu el perfil dels seus autors (en general, pagesos benestants que havien accedit a la cultura escrita) i la mena de dades que contenen, ja sigui sobre el cicle de vida familiar, les collites, la meteorologia, els comptes o la descripció d'un determinat esdeveniment ja sigui una guerra (que pot ser la dels Segadors o la Guerra del Francès), una revolta o un conflicte local. L'autor assenyalà, a més, l'interès (tot i que la

labor en aquesta direcció la deixa comprensiblement per als filòlegs) que té la font per a l'estudi de la llengua catalana i de la diglòssia en els anomenats segles de la "decadència". Els aspectes més originals del llibre tal vegada siguin, per una banda, l'èmfasi que posa l'autor en mostrar el parentiu entre els llibres de família de pagès i altres documents presents en els arxius patrimonials (com és el cas dels *llibres mestres* setcentistes) en la mesura que uns i altres es feien "per intel·ligència" dels futurs hereus; i, per l'altra, el capítol 4 ("De la terra a la nació") en el qual l'autor (que s'ha dedicat en els darrers anys a l'estudi del patriotisme a l'Antic Règim) mostra, a través d'una anàlisi acurada del vocabulari, com alguns dels pagesos autors de memòries tenien uns horitzons geogràfics i polítics força més amplis que els de l'estricta localitat o del simple terrós.

Xavier TORRES: Els llibres de família de pagès. Memòries de pagès, memòries de mas (segles XVI-XVIII), Girona: CCG Edicions, 2.000 (Biblioteca d'Història Rural, Col·lecció Fonts, núm.1), 134 pàgs.

Els orígens del capitalisme agrari: Una breu nota bibliogràfica.

Gabriel Jover

El debat sobre la transició del feudalisme al capitalisme continua, malgrat l'escàs interès que aquests temes despertin entre els historiadors espanyols i, en particular, catalans.

En els darrers anys han aparegut nous estudis des de diverses òptiques. Des de l'economia política marxista, T. J. Byres (*Capitalism from Above and Capitalism from Below. An Essay in Comparative Political Economy*, London, MacMillan Press, 1996), enllaça amb la discussió del debat Brenner i, tot partint d'una anàlisi comparativa del desenvolupament econòmic dels EEUU i Alemanya, reclama una major atenció sobre la importància dels processos de diferenciació econòmica de la pagesia per comprendre les diferències entre els distints models de capitalisme que emergiren entre el s. XVII i el s. XIX. Dins la mateixa tradició, però des del cantó de la sociologia històrica E. M. Wood (*The Pristine culture of Capitalism. An Historical Essay on Old Regimes and Modern States*, London, Verso, 1991; *The Origin of Capitalism*, New York, Monthly Review, 1999), analitza les diferents interpretacions i conceptes que ha generat aquest debat, especialment dins la tradició del materialisme històric. Així mateix, un conjunt d'articles al *Journal of Peasant Studies* segueix discutint la caracterització del capitalisme agrari (vegeu les darreres aportacions a la discussió entre R. Albritton i M. Zemolek, vols. 27 i 28, 2000), i la importància que va tenir l'específica modalitat de feudalisme en la seva formació (G. C. Comiel "English Feudalism and the Origins of Capitalism", vol. 27, 2000). Mentre, a les pàgines d'altres revistes encara es discuteix el treball de Brenner i sobre tot el paper que va tenir el procés

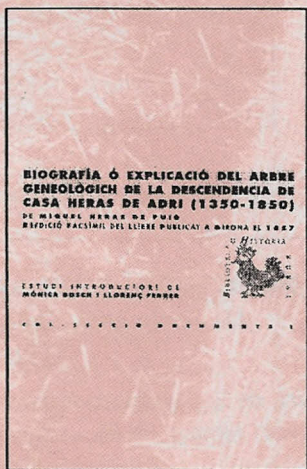
de diferenciació econòmica de la pagesia en la formació del capitalisme agrari (*Economic History Review*; *Continuity and Change*, etc.).

A la tradició marxista hem d'afegir treballs com els de R. Lachman, (*Capitalists in Spite of themselves. Elite Conflict and Economic Transitions in Early Modern Europe*, Oxford, Oxford university Press, 2000), que té les seves arrels en la tradició de la sociologia weberiana, i on l'explicació dels orígens del capitalisme rau en l'èxit d'una determinada elit capaç de liderar el creixement econòmic en un sentit capitalista. Des de la història econòmica neoinstitucionalista, es busquen explicacions a les diferències regionals en el desenvolupament agrari preindustrial en la major o menor importància que tenien els comuns i l'agricultura de camps oberts, com R. M. Hopcroft (*Regions, Institutions, and Agrarian Change in European History*, University of Michigan Press). Mentre, altres autors com S. R. Epstein (*Freedom and growth. The rise of states and markets in Europe, 1300-1750*, London, Routledge, 2000) intenten cercar en les polítiques governamentals, i més concretament en els entrebancs que suposaven aquestes polítiques sobretot en els mercats de béns de primera necessitat, una explicació a l'endarreriment econòmic, en aquest cas l'exemple són les ciutats-estat de la Itàlia del nord (vegeu també una comparació entre la Toscana i Anglaterra a R. L. Hopcroft i R. J. Emigh "Divergent Paths of Agrarian Change: Eastern England and Tuscany Compared", *The Journal of European Economic History*, 29-1, 2000).

Notícies de l'Associació

Assemblea General Ordinària de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, dissabte 21 d'abril de 2001, a l'Arxiu Històric de Girona. Properament rebreu l'ordre del dia, juntament amb l'acta de l'Assemblea anterior.

És imminent l'aparició del primer volum de la col·lecció Documents *Biografia ó explicació del arbre genealògic de la descendència de casa Heras de Adri (1350-1850)* de Miquel Heras de Puig, amb l'estudi introductor de Mònica Bosch i Llorenç Ferrer.

Molt recomanable és la visita al Portal Gironí d'Història i Genealogia, que elaboren Xavier i Jesús Bohigas, membres de l'AHRCG. Entre altres coses, hi trobareu un recull de premsa sistemàtic de temes relacionats amb història, arqueologia, etc. L'adreça és <http://www.geocities.com/Heartland/Fields/6372> però també hi podeu accedir a través de la plana Web de l'associació

convocatòries

Beca d'Investigació en Ciències Socials i Humanes del Patronat Francesc Eiximenis. És destinada a projectes inèdits en els camps de l'antropologia, sociologia, història, geografia, economia, etc. en l'àmbit d'una o més comarques gironines. Es dotarà el projecte guanyador amb 750.000 ptes. El termini de presentació dels projectes és del 2 de febrer al 30 de març del 2001.

El Museu Marítim de Barcelona convoca el II premi de recerca "Josep Ricart i Giralt", dotat amb 800.000 ptes., amb l'objectiu d'estimular les investigacions en el camp de les ciències marítimes de la costa catalana. El termini de presentació dels treballs finalitza el 14 de setembre del 2001.

breus

El projecte guanyador de la II Beca Museu del Suro de Palafrugell ha estat "El districte taper català de la Gran Guerra al Pla d'Estabilització: un estudi a través de Trefinos, S.A. (1913-1959)" del Dr. Pere Sala.

Curs "La Masia Catalana", impartit pels professors de la UdG Lluís To Figueras i Rosa Congost Colomer. Organitzat pels Amics del Museu d'Art de Girona, en dues sessions, dimecres 14 i dijous 22 de març de 2001 a les 20h. Per a inscripcions truqueu al 972-203 834 els dilluns o dijous de 9 a 14h., fins al dilluns 12 de març.

"Quan els records parlen; visions etnogràfiques de Tomàs Carreras i Artau" a la sala Fontbernat d'Anglès fins el 18 de març. Mostra de fotografies de la vida quotidiana a Anglès, preses per un dels fundadors de l'Institut d'Estudis Gironins a principis del segle XX. Organitza el Grup d'Estudis de la Vall d'Anglès.

"Cas Fuster. La família Martí a través dels seus documents": exposició a l'edifici La Nau de Tossa de Mar, organitzat per l'Arxiu Municipal de Tossa.

"Pintors Historiadors" al claustre de l'Arxiu Històric de Girona fins al 29 de març. Hi veureu pintures dels historiadors Josep Clara de Girona, Enric Pujol de Figueres, Joan Sala de Lloret de Mar i Mario Zucchitello de Tossa.

Entre les diverses activitats organitzades al voltant de la "Quinzena de les Gavarres" destaquem les següents:

10 de maig: Taula rodona sobre les Gavarres, amb Jaume Vicens, director del Parc Natural de la Garrotxa.

17 de maig: Presentació del llibre *Les Gavarres a l'edat mitjana*, d'Elvis Mallorquí.

20 de maig: Ruta comentada per les Gavarres, a càrrec d'Elvis Mallorquí. Presentació d'un recull d'itineraris per les Gavarres.

Propers seminaris d'història rural que tindran lloc a la Sala del Centre de Recerca d'Història Rural - secció Vicens Vives de l'ILCC (Facultat de Lletres, UdG), tots ells a les 16'00h:

Divendres 23 de març de 2001 "Hisenda pública i petita propietat a Catalunya durant la crisi agrària de finals del segle XIX" per Ricard Garcia Orallo (UdG).

Dijous 19 d'abril de 2001 "Problemas entomo a los orígenes del capitalismo agrario en la Argentina" per Eduardo Míguez (Tandil, Argentina). *Atenció al canvi de data respecte el programa imprès!!*

Divendres 18 de maig de 2001, "Béns i usos comunals en una comunitat de muntanya: la Val d'Aran (Segles XVII-XVIII)" per Ma. Àngels Sanllehy

Jornada "Sindicalisme i món rural a Catalunya, 1900-1975"

divendres 20 d'abril de 2001

Organitza: Museu Etnogràfic del Montseny "La Gavella", Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC- Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona i Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.

Matrícula 5.000 ptes. (inclòs el dinar i el preu de les actes, que s'enviaran als assistents quan es publiquin) 2.500 ptes. per als socis de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines. Intervindran:

Samuel Garrido (Universitat Jaume I). "L'associacionisme agrari a Espanya, 1887-1936".
Jordi Planas (UB). "Les cambres agrícoles: una resposta dels propietaris a la crisi agrària del final de segle XIX".

Roger Zamorano (UB). "L'explotació forestal del castanyer: adaptació econòmica i sindicalisme".

Marciano Cárdbaba (Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines). "La terra per a la comunitat! L'anarcosindicalisme agrari a les comarques de Girona".

Jordi Pomés (UAB). "La Unió de Rabassaires i el republicanisme".

Taula rodona: "Sindicalisme agrari durant el franquisme i la transició", moderada per Andreu Mayayo (UB), amb la participació d'Antoni Gavaldà (URV) i Pep Riera (Unió de Pagesos).

Horari: 9'30h del matí a 21h. Lloc: Museu Etnogràfic del Montseny "La Gavella", Arbúcies. Tel. 972 30 39 98

mestall

redacció:

Mònica Bosch, Rosa Congost, Lúcia Donat, Ricard Garcia, Joaquim M. Puigvert

Per a informació i inscripcions:

ASSOCIACIÓ D'HISTÒRIA RURAL DE LES COMARQUES GIRONINES
Pl. de Sant Josep, 1
Arxiu Històric de Girona
17004 GIRONA Tel. 972 218012
Consulteu la nostra Web:
www.udg.edu/ilcc/ahr.html

Periodicitat: febrer, maig i octubre.